

DOI 10.31558/2307-2318.2021.4.4

УДК 338.48:65.589(045)

JEL: O 13, O 31

Власенко І. В.

д.е.н. професор кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID 0000-0002-3909-1179
vlasenkoivol@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано туристичні потоки за різними видами туризму в Україні. Показано, що загалом за період 2014-2019 роки в'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну зріс на 7,8 %; за цей же період виїзд громадян України за кордон збільшився на 30,8%. Починаючи з 2014 року спостерігається негативне сальдо між в'їзними та виїзними потоками і з кожним роком воно збільшується. Розглянуто розподіл туристів за метою поїздки та показано, що у переважній більшості це дозвілля та відпочинок за усіма видами туризму. Особливого впливу туристична галузь зазнала внаслідок введення карантинних заходів. Це, в свою чергу, спрямовувало суб'єктів туристичної сфери удосконалювати свої послуги, шукати нові, дієві шляхи розвитку галузі, посилити увагу до впровадження інноваційних технологій та сучасних методів роботи. Важливим кроком в цьому напрямку є розробка та реалізація Стратегії бренду міст України, робота над яким активно ведеться. Очікуваними результатами втілення Стратегії повинні стати збільшення кількості туристів, збільшення доходів та кількості робочих місць у сфері туризму та гостинності, збільшення надходжень до місцевих бюджетів, підвищення туристичної, бізнесової та культурної привабливості міст, підвищений рівень комфортності міського середовища, розвиток інфраструктури та якості надання послуг в туристичній сфері.

Ключові слова: туризм в'їзний, туризм виїзний, туристичні потоки, туристичні послуги, інновації в туризмі

Табл. - 2, Літ. - 9.

Постановка проблеми. В усьому світі відбувається активний динамічний розвиток сфери туризму. В умовах сьогодення туристична галузь виходить на одне з провідних місць серед інших галузей економіки.

Сучасній туристичній сфері властиві процеси інтеграції, транснаціоналізації, інтернаціоналізації праці та активізації руху робочої сили на базі запровадження уніфікованих технологій обслуговування, удосконалення форм управління у зв'язку зі зростаючою конкуренцією, що знайшло своє відображення у формуванні і функціонуванні туризму, його значному територіальному розвитку, поширенні впливу на національні ринки гостинності. Тому дослідження питання щодо пошуку сучасних технологій та моделей розвитку туризму та гостинності, мають важливе значення для подальшого розвитку даної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку індустрії туризму висвітлювались в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Так, в роботі Marakova V., Medvedova M. [1] та Доценко М.С. [2] розглянуто впровадження інновацій в туристичну діяльність, акцентовано увагу на різних видах інновацій, Чорною Н.М. та Мартиною Л.Б. проаналізовано зміст понять «бренд» та «брендинг (туристської) території», з'ясовано функції бренду, його місце у формуванні та підтриманні привабливості туристської території [3].

В праці Sardak S., Dzhyndzhoian V., Samoilenko A. досліджено глобальні інноваційні процеси в туризмі [4]. Про особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України йдеться в роботі Давидової О., де введено авторське бачення терміну «інновації в туризмі», та розглянуто основні принципи туристичних інновацій [5].

Актуальним завданням є необхідність залучення менеджерів туристичних підприємств до формування інноваційного потенціалу підприємств туристичної галузі. Концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств проаналізовано в статті Крупського О.П., яким запропоновано розглядати інноваційну діяльність туристичного підприємства як комплекс наукових, організаційних, технологічних, комерційних, фінансових заходів, що призводять до інновацій [6]. Для України особливої актуальності набувають проблеми розвитку міжнародного в'їзного туризму, що розглянуто в роботі Голод А. П., Федоришина Л. М. [7]. Проте, зміни в сучасному світі відбуваються дуже швидко і особливості впровадження інновацій в таку динамічну галузь як туризм потребують постійної уваги.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз динаміки розвитку туризму в Україні, сегментації споживачів туристичних послуг, окреслення перспектив розвитку цього сектору економіки під впливом інновацій.

Матеріали та методи. Застосовано наукові методи аналізу: порівняння й узагальнення статистичних даних динаміки розвитку туризму в Україні протягом останніх років; абстрактно-логічний – для формулювання висновків; графічний – для ілюстрації процесів і оформлення результатів аналізу. Використано праці вітчизняних і зарубіжних вчених стосовно тематики дослідження.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи туристичні потоки видно, що до 2014 року зберігалось позитивне сальдо між кількістю іноземців, що в'їхали на територію України та кількістю громадян України, що виїхали за кордон. Починаючи з 2014 року сальдо стає негативним і кількість іноземців, що відвідали Україну практично не збільшується (табл.1).

Таблиця 1 - Динаміка в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну і виїзду громадян України за кордон

Рік	В'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну		Виїзд громадян України за кордон		Сальдо
	кількість осіб	% змін до попереднього року	кількість осіб	% змін до попереднього року	
2009	20798342	-	15333949	-	5464393
2010	21203327	1,9	17180034	12,0	4023293
2011	21415296	1,0	19773143	15,1	1642153
2012	23012823	7,5	21432836	8,4	1579987
2013	24671227	7,2	23761287	10,9	909940

2014	12711507	-48,5	22437671	-5,6	-9726164
2015	12428286	-2,2	23141646	3,1	-10713360
2016	13333096	7,3	24668233	6,6	-11335137
2017	14229642	6,7	26437413	7,2	-12207771
2018	14342290	0,8	27976681	5,8	-13634391
2019	13709562	-4,4	29345897	4,9	-15636335

Складено автором за даними Державної служби статистики України [8].

Загалом за період 2014-2019 роки в'їзд іноземців та осіб без громадянства в Україну зріс на 7,8 %; за цей же період виїзд громадян України за кордон збільшився на 30,8%. Починаючи з 2014 року спостерігається негативне сальдо між в'їзними та виїзними потоками і з кожним роком воно збільшується (з -9726164 у 2014 році до -15636335 у 2019 році). Розглядаючи розподіл туристів за метою поїздки, можна сказати, що у переважній більшості це дозволля та відпочинок за усіма видами туризму (табл.2).

Таблиця 2 - Динаміка розподілу туристів за метою поїздки та видами туризму у 2017-2019 роках (осіб)

Показник	Усього	У тому числі за метою поїздки						Діти віком 0–17 років
		службова, ділова, навчання	дозвілля, відпочинок	лікування	спортивний туризм	спеціалізований туризм	інше	
2017								
Кількість туристів	2806426	197356	2517065	79299	2864	2452	7390	369242
з них:								
в'їзних (іноземних)	39605	4760	30394	3618	225	258	350	353
виїзних	2289854	59397	2214936	9583	1424	1904	2610	328085
внутрішніх	476967	133199	271735	66098	1215	290	4430	40804
2018								
Кількість туристів	4557447	216884	4246177	80306	3739	1976	8365	708369
з них:								
в'їзних (іноземних)	75945	8066	61011	4755	235	283	1595	5884
виїзних	4024703	75979	3925145	15618	2069	1566	4326	654034
внутрішніх	456799	132839	260021	59933	1435	127	2444	48451
2019								
Кількість туристів	6132097	271171	5761645	65929	4246	21529	7577	1012694
з них:								
в'їзних (іноземних)	86840	5324	61027	2812	194	16874	609	5571
виїзних	5524866	91778	5407575	18255	1599	1985	3674	960354
внутрішніх	520391	174069	293043	44862	2453	2670	3294	46769

Складено автором за даними Державної служби статистики України [8].

Як видно з табл. 2. Загальна кількість туристів за період з 2017 по 2019 роки зросла з 2806426 до 6132097, або збільшилась на 118,5%. Також потрібно відмітити, що

протягом досліджуваного періоду суттєво зросла кількість дітей віку від 0 до 17 років, що подорожують. Так, у 2017 році цей показник склав 369242 осіб, у 2018 році він зріс до 708369, або на 91,8%, а у 2019 році збільшився до 1012694, або майже на 43% на від попереднього року. Основною складовою цього показника були виїзні туристи.

Розглядаючи розподіл в'їзного потоку за метою відвідування, можна сказати, що в основному це є приватні поїздки, їх кількість складає 96,92% від загальної кількості у 2018 році та 97,21% у 2019 році. З туристичною метою Україну відвідало лише 0,12% іноземних туристів у 2018 році і 0,11% у 2019 році. Звичайно, ми не можемо порівнювати ці показники з даними 2021 року, оскільки тут значний вплив створила заборона подорожей та введення суттєвих обмежень щодо пересування всередині країни. Введення карантинних заходів кардинально вплинуло на показники туристичної діяльності. В таких умовах значно посилюється конкурентна боротьба за споживача туристичних послуг. Це, в свою чергу, спрямовує суб'єктів туристичної сфери удосконалювати свої послуги, шукати нові, дієві шляхи розвитку галузі, посилити увагу до впровадження інноваційних технологій та сучасних методів роботи.

Україна з її унікальними історичними пам'ятками та культурними традиціями залишається привабливою для туристів країною а отже має широкі можливості щодо розвитку туристичної сфери як однієї з пріоритетних галузей економіки, що зазначено в Стратегії розвитку туризму і курортів на період до 2026 року. В Стратегії говориться, що «Оскільки зазначена сфера пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами. Україна розташована у центрі Європи та має всі умови для належного розвитку економіки за рахунок туризму, проте суттєво відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг» [9].

Туристичний потенціал нашої країни на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить досить низька частка туристичної галузі в структурі ВВП країни. За оцінками Всесвітнього економічного форуму, в 2017 році Україна очолила рейтинг країн з найменшою часткою туристичної індустрії у ВВП – лише 1,4%. У 2017 році обсяг створеної у туризмі доданої вартості склав 1,3 млрд доларів, що є одним з найнижчих показників у Європі. Але вже у 2018 році частка туристичної галузі в структурі ВВП України зросла і становила 5,4% (184,2 мільярди гривень). Галузь забезпечувала 791 тисячу робочих місць, очікуване збільшення у 2019 становило 875,8 тисяч.

Позитивним зрушенням було виділення урядом 240 млн грн на розвиток туризму в державному бюджеті на 2020 рік. Ці кошти передбачалися, зокрема, на реалізацію заходів з просування туристичного потенціалу України за кордоном і всередині країни та пілотні проекти щодо розвитку туристичної інфраструктури та спроможності окремих регіонів. Крім того, 500 мільйонів гривень було передбачено в бюджеті на програму мобільності для школярів. Також було створено Державне агентство розвитку туризму України. Державне агентство розвитку туризму зараз активно працює над розробкою антикризової стратегії туристичної галузі України та комунікаційною стратегією з формування в українців культури подорожей Україною.

Важливим напрямком є розробка та реалізація Стратегії бренду міст України, робота над яким активно ведеться. Зокрема, очікуваними результатами втілення Стратегії повинні стати:

- збільшення кількості туристів та екскурсантів, що відвідують місто з різною метою;
- збільшення доходів та кількості робочих місць у сфері туризму та гостинності;
- збільшення надходжень до місцевих бюджетів;
- підвищення туристичної, бізнесової та культурної привабливості міст через поширення бренду серед інвесторів і туристів;
- підвищений рівень комфортності міського середовища, розвиток інфраструктури та якості надання послуг в туристичній сфері.

Отже, реалізуючи повною мірою туристичні можливості окремих регіонів України цілком можливою є перспектива їх успішного розвитку, розбудови туристичної інфраструктури, підняття іміджу та формування стійкого попиту та високої конкурентоспроможності нашої держави в цій сфері.

Висновки. Україна є привабливою туристичною дестинацією для іноземних туристів. Проте, протягом останніх років кількість в'їзних туристів не збільшувалась, в той час як кількість громадян України, що подорожували за кордон значно зросла. Мета переважної більшості туристів усіх категорій це дозвілля і відпочинок. Для успішного розвитку туризму в Україні, як однієї з пріоритетних галузей економіки, важливим напрямком є розробка та реалізація стратегії бренду міст України. Успішне втілення в життя Стратегії дасть можливість розбудови туристичної інфраструктури, формування позитивного іміджу та високої конкурентоспроможності нашої держави як туристичної дестинації на карті світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Marakova V., Medvedova M. (2016), "Innovation in tourism destinations", *Forum Scientiae Oeconomia*, 4 (1), pp. 33—43.
2. Доценко М.С. Інновації в туризмі України Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції "Сучасні тенденції розвитку туризму". Ч. II. Миколаїв: ВП "МФ КНУКІМ", 2015. 145 с. С. 31— 34.
3. Чорна Н.М., Мартинова Л.Б. Брендинг як інструмент підвищення туристичної привабливості території (на матеріалах м. Вінниці) *Інфраструктура ринку* Випуск 40. 2020 С. 115-120.
4. Sardak S., Dzhyndzhioian V., Samoilenko A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, 12(3). doi:10.21511/im.12(3).2016.04.
5. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвитку туристичної галузі України *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. № 7 (172). С. 65—69.
6. Крупський О.П. Концептуальні засади управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств *Вісник Дніпропетровського університету. Сер.: Менеджмент інновацій*. 2015. Вип. 4.Т. 22. С. 64— 71.
7. Голод А. П., Федоришина Л. М. Соціальні проблеми організації міжнародного в'їзного туризму в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 1(42). С. 115-121.
8. Державна служба статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 30.05.2020).

REFERENCES:

1. Marakova V., Medvedova M. (2016), "Innovation in tourism destinations", *Forum Scientiae Oeconomia*, 4 (1), pp. 33-43.
2. Dotsenko M.S. Innovatsiyyi v turyzmi Ukrainy Materialy III VSEUKRAYINS'KOYI naukovo'praktichnoyi konfe 'rentsiyi "Suchasni Tendentsiyyi rozvytku turyzmu". CH. II. Mykolayiv: VP "MF KNUKIM", 2015. 145 s. S. 31-34.
3. Chorna N.M., Martynova L.B. Brendynh yak instrument Pidvyshchennya turystychnoyi privablivosti terrytoryy (na Materialakh m. Vinnytsi) Infrastruktura Sayty Vsy Vypusk 40. 2020 S. 115-120. L.
4. Sardak S., Dzhyndzhoian V., Samoilenko A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, 12 (3). doi: 10.21511 / im.12 (3) .2016.04.
5. Davydova O. Osoblyvosti! Zastosuvannya innovatsiy u rozvytku turystychnoyi Haluzi Ukrainy Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. *Ekonomika*. 2015. № 7 (172). C. 65-69.
6. Krups'kyi O.P. Kontseptual'ni zasady upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu turystychnykh pidpryyemstv Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Ser .: Menedzhment innovatsiy. 2015. Vyp. 4.T. 22. S. 64 71.
7. Holod A. P., Fedoryshyna L. M. Sotsial'ni problemy orhanyzatsiy MIZHNARODNOHO v'yiznoho turyzmu v Ukraini. *Stalyy rozvytok ekonomiky*. 2019. № 1 (42). S. 115-121.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Rozporyadzhennya KMU vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r «Pro odobrennya stratehiyi rozvytku turyzmu ta KURORTIV na period do 2026 roku». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (data Zvernennya: 30.05.2020).
1. Marakova V., Medvedova M. (2016), "Innovation in tourism destinations", *Forum Scientiae Oeconomia*, 4 (1), pp. 33-43.
2. Dotsenko M.S. Innovatsiyyi v turyzmi Ukrainy Materialy III VSEUKRAYINS'KOYI naukovo'praktichnoyi konfe 'rentsiyi "Suchasni Tendentsiyyi rozvytku turyzmu". CH. II. Mykolayiv: VP "MF KNUKIM", 2015. 145 s. S. 31-34.
3. Chorna N.M., Martynova L.B. Brendynh yak instrument Pidvyshchennya turystychnoyi privablivosti terrytoryy (na Materialakh m. Vinnytsi) Infrastruktura Sayty Vsy Vypusk 40. 2020 S. 115-120. L.
4. Sardak S., Dzhyndzhoian V., Samoilenko A. (2016), "Global innovations in tourism", *Innovative Marketing*, 12 (3). doi: 10.21511 / im.12 (3) .2016.04.
5. Davydova O. Osoblyvosti! Zastosuvannya innovatsiy u rozvytku turystychnoyi Haluzi Ukrainy Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. *Ekonomika*. 2015. № 7 (172). C. 65-69.
6. Krups'kyi O.P. Kontseptual'ni zasady upravlinnya innovatsiynoyu diyal'nistyu turystychnykh pidpryyemstv Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu. Ser .: Menedzhment innovatsiy. 2015. Vyp. 4.T. 22. S. 64 71.
7. Holod A. P., Fedoryshyna L. M. Sotsial'ni problemy orhanyzatsiy MIZHNARODNOHO v'yiznoho turyzmu v Ukraini. *Stalyy rozvytok ekonomiky*. 2019. № 1 (42). S. 115-121.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Rozporyadzhennya KMU vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r «Pro odobrennya stratehiyi rozvytku turyzmu ta KURORTIV na period do 2026 roku». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (data Zvernennya: 30.05.2020).

Власенко И.В.

ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы туристические потоки по различным видам туризма в Украине. Показано, что в целом за период 2014-2019 годы въезд иностранцев и лиц без гражданства в Украину вырос на 7,8%; за этот же период выезд граждан Украины за границу увеличился на 30,8%. Начиная с 2014 года наблюдается отрицательное сальдо между въездными и выездными потоками и с каждым годом оно увеличивается. Рассмотрены распределение туристов по цели поездки и показано, что в подавляющем большинстве это досуг и отдых по всем видам туризма. Особого влияния туристическая отрасль понесла в результате введения карантинных мероприятий. Это, в свою очередь, направляло субъектов туристической сферы совершенствовать свои услуги, искать новые, действенные пути развития отрасли, усилить внимание к внедрению инновационных технологий и современных методов работы. Важным шагом в этом направлении является разработка и реализация Стратегии бренда городов Украины, работа над которым активно ведется. Ожидаемыми результатами реализации Стратегии должны стать увеличение количества туристов, увеличение доходов и количества рабочих мест в сфере туризма и гостеприимства, увеличение поступлений в местные бюджеты, повышение туристической, деловой и культурной привлекательности городов, повышенный уровень комфортности городской среды, развитие инфраструктуры и качества предоставления услуг в туристической сфере.

Ключевые слова: туризм въездной туризм выездной, туристические потоки, туристические услуги, инновации в туризме

Vlasenko I.V.

FEATURES OF INNOVATION IN THE ACTIVITIES OF TOURIST ENTERPRISES

The article analyzes tourist flows by different types of tourism in Ukraine. It is shown that in general for the period 2014-2019 the entry of foreigners and stateless persons to Ukraine increased by 7.8%; during the same period, the departure of Ukrainian citizens abroad increased by 30.8%. Since 2014, there has been a negative balance between inflows and outflows, and it is increasing every year. The distribution of tourists by purpose of the trip is considered and it is shown that in the vast majority it is leisure and recreation for all types of tourism. The tourism industry has been particularly affected by the introduction of quarantine measures. This, in turn, directed the subjects of the tourism sector to improve their services, look for new, effective ways to develop the industry, to increase attention to the introduction of innovative technologies and modern methods of work. An important step in this direction is the development and implementation of the Brand Strategy of Ukrainian cities, which is being actively worked on. The expected results of the implementation of the Strategy should be an increase in the number of tourists, increase in income and jobs in tourism and hospitality, increase in local budget revenues, increase tourism, business and cultural attractiveness of cities, increased urban comfort, infrastructure development and quality of services. tourism.

Keywords: inbound tourism, outbound tourism, tourist flows, tourist services, innovations in tourism